

Til**Roviltnemnda i region 5**

c/o Statsforvalteren i Innlandet

Postboks 987

2604 Lillehammer

sfinpost@statsforvalteren.noFra**NOAH – for dyrs rettigheter**

Dronningens gate 13

0152 Oslo

register@dyrsrettigheter.no

18.01.2022

Høringsvar til ny forvaltningsplan for rovvilt i region 5

NOAH – for dyrs rettigheter vil med dette komme med innspill til rovviltnemndas forslag til ny forvaltningsplan for rovvilt i region 5. NOAH har det vanskelig å se at den foreslåtte planen er i samsvar med formål og den grunnleggende intensjonen av Konvensjon om vern av ville europeiske planter og dyr, og deres naturlige leveområder (Bernkonvensjonen). Bernkonvensjonens formål er å ta vare på bestandene av truede arter og intensjonen er å legge til rette for sameksistens mellom mennesker og de ville dyrene med spesielt fokus på truede og sårbare ville arter.

Dette har vært i fokus av den Stående Komiteen til Bernkonvensjonen spesielt ift. ulv. Det er ikke i samsvar med Bernkonvensjonens intensjon og formål å tillate skyting av strengt beskyttede ulver ut ifra generelle ulemper og ubehageligheter som mennesker kan oppleve eller mene seg å oppleve ganske enkelt på grunn av tilstedeværelse av ulv. Dette bør spesielt gjelde for ulvesonen i Norge hvor myndighetene allerede har tatt beslutningen om hvor mennesker skal gjøre en særlig innsats for å leve med ulv og tilpasse seg tilstedeværelse av ulv, og hvor andre interesser nedprioriteres.

Planen er bygget opp slik at bestandsregulering og skyting av de store rovdyrene er et sentralt tiltak for å takle de ulike konfliktene som kan oppstå fra tilstedeværelse av mennesker i rovdyrenes leveområder og omvendt. Dette er verken i samsvar med Bernkonvensjonen eller naturmangfoldloven å ty til skyting som hovedtiltak; myndighetene er forpliktet til å finne og igangsette andre ikke-letale løsninger og skyting kan påberopes kun unntaksvis. Dette gjelder både for næringsinteresser og konfliktdemping mer generelt. Denne forpliktelsen om å finne andre løsninger kan ikke ses på som en formalitet; det må komme tydelig frem at andre løsninger reelt skal ha blitt vurdert og prøvd ut. Håndtering av konflikter (interaksjoner) mellom de store rovdyrene og mennesker, og mellom mennesker over de store rovdyrene er et eget (og meget omfattende) fagfelt som er i rask utvikling, men dessverre kan man ikke se noen spor av i den foreslåtte planen.

Innledende kommentarer

NOAH understreker at de fire store rovdyrartene (bjørn, jerv, ulv og gaupe) er kategorisert som sterkt eller kritisk truet på norsk rødliste, hvilket betyr at de har enten høy eller ekstrem høy risiko for å dø ut fra Norge. NOAH reagerer på at dette ikke nevnes én eneste gang i forvaltningsplanen. Artsdatabanken er vår nasjonale kunnskapsbank for naturmangfold og leverer oppdatert informasjon om artene i naturen i Norge. På grunn av de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for rovdyr, tillates ikke antall ynglende dyr i Norge å øke. Dette betyr at bjørn, jerv, ulv og gaupe ikke klarer å komme ut av sin truede tilstand.

I 2020 forpliktet Norges politiske ledelse seg sammen med mange andre land over hele verden å stanse tap av naturmangfold innen 2030.¹ Norske myndigheter har satt et nasjonalt mål om at ingen arter skal utryddes.² Myndighetene fortsetter å påstå at rovdyrenes status som kritisk og sterkt truet på norsk rødliste ikke er avgjørende for deres overlevelse. Men en slik politisk motivert fornektelse av rovdyrenes status kan ikke avvise det faktum at de fortsatt står på rødlista i Norge og Sverige. En forsvarlig forvaltning ville dermed forstå fra omfattende og ikke minst meget konfliktskapende avskyting av rovdyr, som ikke har noe annet mål enn å holde bestandene på et bestemt (sterkt eller kritisk truet) nivå.

Rovviltnemndene har en sentral rolle i å ivareta rovdyrene og bidra til at artene ikke blir utryddet fra norsk natur. NOAH mener derfor at forvaltningsplanen bør inkludere et konkret mål om at rovdyrartene skal komme ut av status som truede arter, og en beskrivelse av hvordan man vil oppnå dette målet. Det finnes ikke noen forvaltningsplan om langsiktig overlevelse av store rovdyr i dag. Derimot foreligger det en slik forvaltningsplan for fjellrev. NOAH mener det ikke er noen faglig eller juridisk grunnlag til å gjøre en slik forskjell mellom forvaltning av ville arter. Tvert imot er Norge forpliktet til å beskytte ulv, bjørn, jerv og gaupe på samme måte som fjellrev.

Naturmangfoldloven (nml) § 5 fastsetter som forvaltningsmål for arter at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Forvaltningsplanen for region 5 viser ikke til noen tidsramme for å bringe rovdyrene ut av status som sterkt og kritisk truet, og det finnes heller ingen beskrivelse av andre måter målet i § 5 vil bli nådd. NOAH vil understreke at forpliktelsen i § 5 nml innebærer å ta tiltak for å forbedre bevaringsstatusen, slik at de store rovdyrene ikke lenger ville være utrydningstruet. Norge har denne forpliktelsen overfor det internasjonale samfunnet, på grunnlag av Bernkonvensjonens artikkel 2.

NOAH mener at forebyggende tiltak som ikke innebærer skyting av dyr har fått for liten oppmerksomhet i planlegging og gjennomføring av rovviltforvaltningen. Det satses betydelige summer av penger på utvikling av beredskaper til å skyte dyr, men relativt få ressurser er brukt på utvikling av løsninger som reduserer tap av beitedyr til rovdyr uten at rovdyr skytes. Fokus på skyting av rovdyr er heller ikke en rimelig fremgangsmåte i en situasjon hvor regelverket gir adgang til å felle dyr kun unntaksvis, siden både Bernkonvensjonen og naturmangfoldloven som utgangspunkt forbyr skyting av de truede rovdyrartene. Det bør heller være et overordnet mål om å legge til rette for aksept og toleranse for rovdyr i Norge, og et mye større fokus på ikke-letale forebyggende tiltak i rovviltforvaltningen.

Utdypende kommentarer

¹ <https://www.leaderspledgefornature.org/>. Se også <https://www.nrk.no/norge/norge-har-forpliktet-seg-til-a-reversere-tap-av-naturmangfoldet-1.15180194>

² <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/naturmangfold/>

1. Forvaltningsplanens kartdel

Til tross for de store rovdyrenes status som utrydningstruet på norsk rødliste, har rovviltnemnda utrolig nok fremmet forslag om å redusere den rovdyprioriterte sonen (blå sone), slik at et større område av region 5 blir beiteprioritert. Selv om rovviltnemnda skriver at gjeldende soner er valgt ut i fra faglig kunnskap om beitenæring, rovvilt og andre konfliktområder, tyder alt på at rovviltnemndas motivasjon er å gjøre det lettere å få skutt rovdyp.

Det er uakseptabelt at det minimale området hvor rovdyrene har prioritet forsøkes å bli redusert ytterligere. Forslaget presenterer en politikk som vil være i strid med intensjonen i både naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen. Dette kan ikke sees på som noe konfliktdependende virkemiddel i rovviltforvaltningen, heller det motsatte. Det er på høy tid å se nærmere på rovdyrenes biologi og atferdsmønster, samt bruk av leveområder, og velge soner ut i fra denne kunnskapen, ikke basere politikk på rene antakelser om hva som vil fungere for å holde rovdyrene unna beiteprioriterte områder. Rovviltartene har behov for store arealer og sammenhengende forvaltningssoner. Derfor er det helt avgjørende at det legges til rette for større yngleområder uten konstant press fra beitende dyr og annen menneskelig aktivitet.

Det er heller ikke holdbart at man lar ulvene leve på et areal som utgjør kun ca. 5 % av hele territoriet av Norge. NOAH mener at det isteden bør opprettes større soner hvor ikke-letale forebyggende tiltak prioriteres mellom områder prioritert for rovdyp og områder prioritert for beitedyr, som er bedre i samsvar med rovdyrenes biologi og atferdsmønster. Dagens rovviltpolitikk er eksklusivt fokusert på å sikre kun de minimale vilkårene for at bestandsmålene vil oppnås innenfor regionene. Det er viktig å holde fast ved naturmangfoldlovens § 5 hvor det er tydelig at artene skal forekomme i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. I virkeligheten skulle dette bety at grenser for rovdyprioriterte soner bør følge de naturlige grensene til leveområdene til rovdyrene, og ikke omvendt. Man kan ikke forvente at rovdyp vil følge menneske-etablerte administrative grenser.

Norge er forpliktet til å ha levedyktige bestander av ulv i Norge og gi forrang til ulven i det minste innenfor ulvesonen. NOAH mener at en utvidet ulvesone med fokus på ikke-letale forebyggende tiltak er avgjørende for å avhjelpe mulige konflikter i randsonen av ulvesonen. Situasjoner med skader på beitedyr rett utenfor sonen brukes av visse interessegrupper som grunnlag til å felle ulv innenfor ulvesonen. Et slikt utfall vil verken beskytte ulv eller beitedyr, og bør unngås. Økt vekt på ikke-letale tiltak i større soner motvirker dette.

Et resultat av den foreslåtte soneinndelingen vil være at rovdyp blir definert som «skadedyr» bare de beveger seg i et beiteprioritert område. Snarere enn vern, er dette en kontroll-politikk som begrenser rovdyrenes frihet på mange måter: Rovdyrene får kun bevege seg i et svært begrenset område. Selv om man vet det er naturlig for rovdyp – særlig hannbjørner – å vandre langt, kreves det gjerne skyting hvis man ser dem i områder der «det ikke skal være rovdyp». Forslag som dette blir presentert som nødvendige for konfliktdepingens skyld. NOAH er av den oppfatning at tiltak som dette ikke demper konflikten, men tvert om øker den. Oppfatningen om at man må skyte flest mulig rovdyp for å forebygge skader er heller ikke korrekt, da vitenskapelig forskning viser noe annet (se våre merknader om ikke-letale forebyggende tiltak senere i dette skrevet).

NOAH understreker at de siste årene har tallene både for dokumenterte og erstattede tap av beitedyr til fredet rovvilt gått ned. Mens tapstallene på beitedyr går ned, øker konflikten i samfunnet. NOAH ser derfor ingen mening med den foreslåtte soneinndelingen.

NOAH mener dette forslaget om å ytterligere redusere rovviltprioriterte områder er uakseptabelt og bør avvises.

2. Om de ulike artene av rovvilt i region 5

De fire store rovdyrartene er kategorisert som sterkt eller kritisk truet på norsk rødliste. Når arter befinner seg i en slik status, er det svært alvorlig, og Norge er forpliktet til å iverksette tiltak for å hindre utryddelse. I stedet holdes disse artene på nivåer som innebærer vedvarende fare for genetisk utarming og utryddelse.

De store rovdyrene er en naturlig del av den norske faunaen, og de spiller en viktig rolle for å opprettholde den naturlige økologiske balansen. Dette avhenger ikke av politiske bestandsmål og inndeling av rovviltsoner. Det er derimot de såkalte bestandsmålene og inndeling av rovviltsoner som ikke stemmer overens med artenes naturlige utbredelsesområder som tvinger ulv, bjørn, jerv og gaupe til å forbli i truet tilstand. For at bestandene ikke lenger skal være truet og komme seg vekk fra rødlista, må de derfor få øke. Det er nødvendig å la de ville dyrene få mer rom, og gå bort fra kontrollpolitikken hvor mennesker skal bestemme hvor mange det skal være av andre arter. Rovdyr er en del av naturen, og fravær av dem skaper negative økologiske endringer. Forfølgelse av mennesker fører til større og raskere endringer i ville dyrepopulasjoner enn andre selektive faktorer som naturlige predatorer, miljøparametere og habitatendringer.³ Jakt har et stort potensial til å bli et kunstig selektivt press på reprodutiv strategi og hele livshistorien til store rovdyr.⁴ NOAH mener det er på høy tid at rovviltforvaltningen tar hensyn til kunnskap om jaktens økologiske effekter, og hvordan bestandens overlevelse påvirkes av jakt på lang sikt.

NOAH understreker at et viktig mål bør være å bygge opp folks naturglede og naturforståelse, hvor også rovdyrenes berettigelse blir vektlagt. Informasjon om de forskjellige rovdyrartenes biologi og økologiske funksjon vil virke konfliktdepende og bidra til å skape en positiv holdning til rovdyr på linje med andre arter.

NOAH foreslår at det tas inn et kapittel om rovviltets nødvendige plass i norsk natur, dens viktig rolle i det økologiske samspillet og positive betydning for biologisk mangfold.

2.1 Gaupe

Norge er et av hovedleveområdene til gaupa, noe som gjør at vi har et spesielt ansvar for denne arten. Gaupe er kategorisert som sterkt truet (EN) på norsk rødliste. Ifølge artsdatbanken.no har bestanden i Norge vært stabil eller synkende siden 2015. I mange år har gaupebestanden til dels ligget langt under

³ Darimont, C. T., S. M. Carlson, M. T. Kinnison, P. C. Paquet, T. E. Reimchen, and C. C. Wilmers. 2009. Human predators outpace other agents of trait change in the wild. *Proceedings of the National Academy of Sciences USA* 106:952–954.

⁴ Zedrosser, A., Pelletier, F., Bischof, R., Festa-Bianchet, M., & Swenson, J. E. (2013). Determinants of lifetime reproduction in female brown bears: early body mass, longevity, and hunting regulations. *Ecology*, 94(1), 231-240.

det bestandsmålet Stortinget har vedtatt på 65 ynglinger. NOAH stiller seg svært kritisk til at det har vært tillatt jakt på gaupe tidligere år, og mener at det ikke bør åpnes for kvotejakt på et sterkt truet dyr.

Tiltak

- Utrede en plan for å få gaupe ut av status som sterkt truet på norsk rødliste.
- Ikke åpne for kvotejakt på gaupe.
- Utvide egnede leveområder for gaupe.

2.2 Jerv

Jerv er kategorisert som sterkt truet på norsk rødliste og er oppført på Vedlegg II av Bernkonvensjonen. Naturmangfoldloven åpner ikke for unntak fra den strenge beskyttelsen av jerv kun ut ifra regulering av jervebestanden ned mot bestandsmålet. Jerven er en norsk ansvarsart, og mer enn en fjerdedel av den europeiske bestanden lever i Norge. Dette betyr at vi har et spesielt ansvar for å ta vare på arten. Det er oppsiktsvekkende at rovviltnemnda om og om igjen begrunner lisensfelling av jerv med bestandsmål, og ser bort fra lovens krav til lisensfelling som gjelder både utenfor og innenfor forvaltningsområder for jerv.

NOAH understreker at selv om jervebestanden har vært over bestandsmålet de siste årene, har tapene forårsaket av jerv derimot gått ned. Dette viser tydelig at det ikke finnes noe direkte kobling mellom bestandens størrelse og tap av husdyr.

Tiltak

- Utrede en plan for å få jerv ut av status som sterkt truet på norsk rødliste.
- Ikke åpne for lisensfelling av jerv.
- Utvide egnede leveområder for jerv.

2.3 Bjørn

Bjørn er kategorisert som sterkt truet på norsk rødliste, men ifølge ny rødliste i 2021 ligger bjørnebestanden i Norge på grensen mellom kritisk truet og sterkt truet. Den norske bestanden har aldri nådd det nasjonale bestandsmålet som er bestemt av Stortinget, og har stor sannsynlighet for å dø ut fra norsk natur. Den tilgrensende bestanden i Sverige er i nedgang og klassifisert som nær truet. Vi er helt avhengig av innvandring fra Sverige, spesielt av binner, for å gjenoppbygge bestanden. NOAH henviser til Klima- og miljødepartementets vurdering i Riksrevisjonens undersøkelse av rovviltforvaltningen (Dokument 3:13 (2018-2019)) at en særskilt beskyttelse av binner har en sentral rolle i å få bestanden til å øke.

Forvaltning av bjørn slik den foregår i dag er i svært liten grad basert på kunnskap om mulige virkninger av felling på bjørnebestandens overlevelse på lang sikt. Brunbjørn har lang reproduksjonstid og ny forskning har vist at jakt på bjørn gjør at binnene beholder ungene i lenger tid slik at det går lengre tid mellom hver gang de får unger. En studie gjennomført av Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) fant at i perioden 2005 til 2015 har antallet binner som beholder ungene et ekstra år økt fra 7 % til 36 %.⁵ Et resultat av jakt på bjørn slik den praktiseres i dag er altså at totalreproduksjonen i

---

⁵ Van de Walle, J. m.fl: Hunting regulation favors slow life histories in a large carnivore. Nature Communications (2018) (sammendrag) Tilgjengelig på nett: [10.1038/s41467-018-03506-3](https://doi.org/10.1038/s41467-018-03506-3).

bjørnebestanden reduseres.⁶ Hunner som beholder ungene lenger, lever tryggere (fordi binner er mer beskyttet mot jakt), men på den annen side får de unger sjeldnere. Dette reduserer deres totale antall avkom gjennom livet. I et evolusjonært perspektiv er dette svært lite hensiktsmessig.⁷

Bjørnen er avhengig av store, sammenhengende leveområder som gir arten mulighet til lengre vandringer og leveområder uten store naturinngrep slik at det kan være en mulighet til å nå bestandsmålet for bjørn. En utvidelse av egnede leveområder for bjørn er derfor helt nødvendig dersom det i det hele tatt skal være mulig å nå bestandsmålet for bjørn i Norge. Det er svært konfliktfylt å definere områder som er nødvendige for bjørnens overlevelse som beiteprioriterte områder.

Tiltak

- Utrede en plan for å få bjørn ut av status som sterkt truet på norsk rødliste.
- Avstå fra jakt på bjørn, og sørge for en særskilt beskyttelse av binner; det bør innføres et strengt forbud mot å jakte på binner med unger.
- Utvide egnede leveområder for bjørn.

2.4 Ulv

NOAH minner om at ulv er kritisk truet på norsk rødliste og sterkt truet på svensk rødliste. Den skandinaviske ulvebestanden har en økt risiko for å dø ut på grunn av genetiske forhold. Det er dermed ufattelig at det drepes ulv i ulvesonen som er ment å være det området hvor ulven skal være prioritert og hvor den skal være strengt beskyttet, jf. Bernkonvensjonen artikkel 8 og naturmangfoldloven (nml) §§ 5,6 og 15.

NOAH mener at antall ulver som tillates å leve i Norge er lavt og i realiteten biologisk uholdbart. Genetisk mangfold er ikke realistisk med dagens ynglebestand for ulv. Ulvesonen bør utvides på en slik måte at en felles nordisk ulvestamme kan opprettholdes uten innavl. Dette alene vil ifølge studier innebære en økning til minst 500-1000 individer.⁸ NOAH er svært kritisk til prinsippet om å ikke tillate ville dyrs bevegelse innenfor visse soner i deres naturlige habitat. All den stund man har valgt å ha slike soner i Norge, bør ulvesonens areal i Norge minst fordobles som et første strakstiltak, og muliggjøre passasjer for ulv.

Ulvesonen utgjør kun 5 % av hele Norge og derfor er det viktig å sikre at en streng beskyttelse av ulvene opprettholdes innenfor denne sonen. Dette medfører at handlingsrommet for å ivareta andre samfunnsinteresser enn samfunnets interesser for naturmangfold og truede arter er svært begrenset. Det vil nødvendigvis alltid være ulv i ulvesonen som vil vandre inn først og fremst fra Sverige, så det er viktig at næringsinteresser og andre interesser gjør tilpasninger på lang sikt. Dette forutsetter blant annet at en legger hovedvekt på forebyggende tiltak (dvs. ikke-letale tiltak).

---

⁶ Van de Walle, J. m.fl: Hunting regulation favors slow life histories in a large carnivore. Nature Communications (2018) (sammendrag) Tilgjengelig på nett: [10.1038/s41467-018-03506-3](https://doi.org/10.1038/s41467-018-03506-3).

⁷ Jakt gjør bjørnunger til mammadalder. Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (2018). Tilgjengelig på nett: <https://forskning.no/rovdyr-jakt-og-fangst-nmbu-norges-miljo-og-biovitenskapelige-universitet/jakt-gjor-bjornunge-r-til-mammadalder/279434>.

⁸ Laikre, L. et al; Hunting effects on favourable conservation status of highly inbred Swedish wolves. Conserv Biol. 2013 Apr;27(2):248-53.

NOAH understreker at ulvefamilier er bedre egnet til å skaffe seg mat ved å felle ville hjortedyr. Sau og storfe er foretrukket av enslige streifende ulver som lettere bytte enn større ville dyr. Derfor virker det ikke formålstjenlig å skyte hele flokker av ulv ut ifra hensyn til beitenæring – det kan i verste fall ha motsatt effekt slik at det kommer flere streifende enslige ulver inn i området på søk etter mat (som da oftere blir beitedyr). Som kjent har ulver som nylig har kommet i et område mindre forutsigbar områdebruk og adferd enn ulveflokker som har vært etablert der i lengre tid.⁹

Ulver er høyt sosiale og intelligente dyr, noe som betyr at ulveflokkens stabilitet er viktig for å lære avkom til å jage sine naturlige byttedyr i skogen og holde seg unna menneskelige infrastruktur. Vedvarende skyting av ulveflokker fører til sosiale og fysiologiske endringer som ikke er positive når målet er å ha en levedyktig ulvebestand og en ulvebestand med minst mulig konflikt – dette understrekes av forskning.¹⁰ En studie har kommet til at selv om skyting av hele ulveflokker reduserer størrelsen av bestanden, kan den sosiale forstyrrelsen som oppstår som følge av uttak av reproduktive individer føre til en økning i antallet flokker i området.¹¹

Forestillinger om en «overoppylling av ulv» om man ikke regulerer dem finner ikke noen støtte i kunnskap. Tvert imot – ifølge ulveforsker Petter Wabakken kan territorier med ulv virke som et «gjerde» mot dyr fra den andre siden av svenskegrensen, og hvis man tar vekk de revirene åpner det for mer innvandring og «skadeomfanget» kan i verste fall øke.¹²

NOAH hevder at skyting av ulv innenfor ulvesonen pga. at bestandsmålet er oppnådd, drastisk øker konfliktnivået. Det gir en forventning i noen deler av samfunnet om at ulver skal skytes pga. ulvens blotte tilstedeværelse – selv om loven ikke gir noen materielt grunnlag for unntak fra det strenge vernet. Det finnes flere undersøkelser som bekrefter dette.¹³ På den annen side vil også de som forventer at staten følger loven og gir ulven dens lovpålagte vern, bli sterkt provosert av en slik politikk.

NOAH mener at det bør åpnes for yngling av ulver i blå sone utenfor ulvesonen, siden dette vil øke forutsigbarhet pga. ulvens forutsigbare områdebruk. Dette vil igjen kunne gi større mulighet til å fokusere på tiltak som er rettet mot å legge til rette for sameksistens med ulv som etterhvert vil føre til lavere konfliktnivå. Når et ulvepar har etablert seg, betyr det at ulvene bruker et begrenset revir. Dette vil igjen kunne gi bedre muligheter til å fokusere på tiltak som er rettet mot å legge til rette for sameksistens med ulv også i områder som er prioritert til beitedyr. Dette vil etter vår oppfatning også være mer hensiktsmessig.

---

⁹ Suutarinen, J., & Kojola, I. (2017). Poaching regulates the legally hunted wolf population in Finland. *Biological Conservation*, 215, 11-18.

¹⁰ Bryan, H. M., Smits, J. E., Koren, L., Paquet, P. C., Wynne-Edwards, K. E., & Musiani, M. (2015). Heavily hunted wolves have higher stress and reproductive steroids than wolves with lower hunting pressure. *Functional Ecology*, 29(3), 347-356.

¹¹ Fernández-Gil, A., Naves, J., Ordiz, A., Quevedo, M., Revilla, E., & Delibes, M. (2016). Conflict misleads large carnivore management and conservation: brown bears and wolves in Spain. *PLoS ONE*, 11(3), e0151541.

¹² <https://www.nrk.no/jinnlandet/etterlyser-ulvesamarbeid-mellom-norge-og-sverige-1.14101956>.

¹³ Santiago-Ávila, F. J., Chappell, R. J., & Treves, A. (2020). Liberalizing the killing of endangered wolves was associated with more disappearances of collared individuals in Wisconsin, USA. *Scientific reports*, 10(1), 1-14. Santiago-Avila, F. J., Cornman, A. M., & Treves, A. (2018). Killing wolves to prevent predation on livestock may protect one farm but harm neighbors. *PLoS ONE*, 13(1), e0189729. Guillaume Chapron og Adrian Treves, *Blood does not buy goodwill: allowing culling increases poaching of a large carnivore*, Proceedings of the Royal Society B: 283: 20152939, 2016. John D. C. Linnell og Benjamin Cretois, *The revival of wolves and other large predators and its impact on farmers and their livelihood in rural regions of Europe*, Research for AGRI Committee, 2018.

NOAH vil dessuten bemerke at ved å skyte alle ulver som vandrer utenfor ulvesonen, gis det ikke rom for vandring, noe ulvebestanden er helt avhengig av for å overleve. Generelt mener vi at ulver må tillates å vandre nettopp fordi det er den eneste måten å tilføre nye gener og sørge for at det er en mulighet for enslige foreldre å danne nye par slik at revirene kan holde seg stabile. På den måten unngår man med stor sannsynlighet unødige skader på beitedyr.

NOAH vil understreke at spesielt i ulvesonen og ulverevirer som delvis finnes i ulvesonen bør andre økonomiske aktiviteter som ikke innebærer felling av ulv, f.eks økoturisme, bli fremmet for å ta hensyn til det distriktspolitiske målet. En rapport fra Menon Economics (2020) anslår at ørne-turisme gir inntekter på 60 millioner, og at Norge kunne tjent mye på å satse på dyrelivsturisme istedenfor å skyte de store rovdyrene: «Globalt sett er naturbasert reiseliv i sterk vekst (...) Å bygge opp omdømmet til Norge som en naturvennlig og bærekraftig reiselivsdestinasjon vil kunne være en del av en slik satsing».¹⁴ Økoturisme vil altså kunne gi inntekt for langt flere mennesker, og samtidig bevare de sårbare artene.

NOAH foreslår at det stimuleres til utvikling av informasjons- og besøkssentre på regional basis der det kan være vitenskapelige konferanser og guidede turer til områder med rovdyr for å lære om sportegn og økologi.

Tiltak

- Ulvesonens areal i Norge må minst fordobles som et første strakstiltak, og muliggjøre passasjer for ulv.
- Utrede plan om å få ulv ut av status som kritisk truet på norsk rødliste.
- Legge til rette for sameksistens med ulv ved å betydelig øke innsats på informasjonstiltak og formidling av kunnskap for å skape økt toleranse og aksept for ulv.
- Utrede tiltak for kunnskapsbasert konfliktdemping.
- Opprettholde stabile ulvefamilier.
- Økt satsing på de positive sidene fra tilstedeværelse av ulv ved å fremme tiltak for dyrelivsturisme, f.eks ulvesafari.

3. Om tamrein

Når det gjelder tap av tamrein, har rovviltnemnda unnlatt å ta hensyn til kunnskap som sier at tap har flere årsaker som også bunner i driften. Når det gjelder sammenhengen mellom rovdyr og tamrein, har forskere i NINA konkludert med at lave vekter og høyt reintall er mellom 2-7 ganger viktigere for å forklare tapene enn størrelsen på rovviltbestandene.¹⁵ I tillegg har forskerne i denne sammenheng påpekt at «Tap har (...) flere årsaker og for å kunne bestemme hvor stor betydning rovdyrene har, er det ikke tilstrekkelig å summere opp hvor mange som blir drept av rovdyr, vi må samtidig avklare hvor stor andel av tapene som er tilrettelagt av andre forhold som matmangel på grunn av ugunstige værforhold og høyt reintall.» NINAs forskere har publisert en rapport i 2013 hvor det konkluderes med at

¹⁴ Ørn og norsk reiseliv. Menon Economics rapport 2020. Tilgjengelig på nett: <https://www.menon.no/orn-norsk-reiseliv/>.

¹⁵ T. Tveraa, A. Stien, K. Langeland «Reindrif og rovvilt», Ottar 309 – 2016 (1): 30-36. Tilgjengelig på nett: <https://uit.no/Content/515078/artikkel5.pdf>. Se også reinbase.no

«Resultatene som presenteres i denne rapporten gir ikke støtte til påstanden om at gaupe og jerv er den viktigste årsaken til lav kalvetilgang og høye tap i norsk reindrift». ¹⁶ Derimot viser resultatene at det finnes «en nøye sammenheng mellom slaktevektene foregående høst, klimatiske forhold om våren og andelen kalv som registreres per simle den påfølgende sommeren og høsten». Rapporten peker videre på det faktum at omfanget av rapportert tap av både kalv og voksne øker med økende ynglebestander av gaupe og jerv, betyr ikke at disse forholdene er den eneste (og primære) årsakssammenhengen. Forskerne har kommet til at «Negativ tetthetsavhengighet og ugunstige klimatiske forhold var imidlertid langt viktigere faktorer for å forklare tap av både kalv og voksne dyr enn rovdyr» og at «Reintallsutviklingen var i motsetning til rapporterte tap ikke relatert til størrelsen på ynglebestandene av gaupe og jerv».

Tveraa et al. har belyst at studiene i Finnmark, Troms, Nord-Trøndelag og Sarek i Sverige har dokumentert at «tapene til jerv og gaupe er mindre enn det som tidligere har blitt hevdet» og at «gaupe og jerv tar flere rein når kondisjonen i flokkene er lav eller når tettheten av rein er høy». De skriver videre at «I Finnmark er det dokumentert større tap av rein til både gaupe, jerv og ørn når reintettheten er høy og kalvene er små» og at «I kombinasjon med lange vintre blir tapene ekstra store».

Det ser ut at nemnda har gått den lette veien å legge hele skylden for tap av tamrein til rovdyr, uten at dette kan støttes av kunnskapen. Tvert imot viser forskning at tap har flere årsaker som bunner i driften. Dette bør påpekes i planen.

4. Beitenæring og behov for større fokus på ikke-letale forebyggende tiltak

NOAH mener forvaltningsplanen trenger gode strategier for forebyggende tiltak som er ikke-letale, altså tiltak som ikke innebærer skyting og døde rovdyr. Det bør i mye større grad lages strategier for bruk av rovviltavvisende gjerder som vedlikeholdes, beredskapsbeiter slik at man kan ta hensyn til streifområder, utvidet tilsyn, vokterhund, flytting av sau til områder uten rovdyr, bruk av skremmeapparater og tidlig nedsanking også utenfor ulvesonen. Det er fint at flere slike tiltak er beskrevet i forvaltningsplanen, men det problematiseres i alt for stor grad, enn at det sees på som en mulighet for å ivareta både beitedyr og rovdyr. Ikke-letale forebyggende tiltak burde i det hele tatt stå langt mer sentralt i planen og i nemndas arbeid generelt. Skyting av rovdyr er verken et forebyggende eller et konfliktdempende tiltak.

NOAH mener at det har vært uforholdsmessig fokus på felling av rovdyr i norsk rovviltforvaltning, mens Bernkonvensjonen forplikter kontraherende parter til å undersøke og sette i gang alternative ikke-letale løsninger før man vurderer skyting som unntak. Prioritering av letale metoder er en politisk beslutning i Norge, men etter NOAHs mening er det for tiden ikke basert på vitenskapelig grunnlag eller på en langsiktig visjon om hvordan man effektivt kan dempe konfliktene mellom rovdyr og næringsinteresser. I tillegg må denne politiske beslutningen fortsatt ta hensyn til de juridiske rammene i naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen.

---

¹⁶ Tveraa, T, Ballesteros, M., Bårdsen, B.-J., Fauchald, P., Lagergren, M., Langeland, K., Pedersen, E. & Stien, A. Beregning av produksjon og tap i reindriften - NINA Rapport 938. 38 s. Tilgjengelig på nett: <https://munin.uit.no/handle/10037/11327>

En av hovedkonklusjonene fra studiene om hvordan å redusere rovdyr- og husdyrkonflikter er at det bør legges mer vekt på ikke-letale forebyggende tiltak, i stedet for reaktive tiltak (som felling er). Proaktiv forebygging kan være enten permanent eller midlertidig og påføres umiddelbart etter en predasjonshendelse. Selv om permanente forebyggende tiltak kan virke dyrere når de settes i gang, er de ikke det på lang sikt, samt at de også er mer effektive.¹⁷

NOAH vil gjøre oppmerksom på at flere nylige publiserte studier om ulv har kommet til at skyting av ulv ikke er det mest effektive virkemiddelet til å forebygge fremtidige skader forårsaket av ulv. Vi vil her vise til to studier:

1) En undersøkelse gjennomført i Spania kom til den konklusjonen at felling av ulv er kontraproduktivt fra et skadehåndterings- og bevaringsperspektiv.¹⁸ Studien anbefalte å sette fokus på bedre dyreholdpraksis (ubeskyttede husdyr er mer utsatt for predasjon). Studien baserte seg på flere nye vitenskapelige publikasjoner og konkluderte med at felling av bestander av store rovdyr er uberettiget av vitenskapelige grunner. Videre undertrykker felling visse egenskaper i rovdyr og endrer dermed rovdirenes rolle i økosystemet. Forskerne påpekte dessuten at gjennomføring og utfall av forvaltningstiltak rettet mot store rovdyr bør vurderes av etiske grunner.

2) En annen studie publisert i januar 2018 i PLoS ONE «*Killing wolves to prevent predation on livestock may protect one farm but harm neighbors*»¹⁹ antyder – basert på resultatene fra feltforskning, undersøkelser og analyser av tidligere forskning – at skyting av ulv som forvaltningstiltak burde stanses, fordi skadene som dette forårsaker på ulv og husdyr ikke oppveies av fordeler. Den omtalte studien sier at det ikke er noe tegn på funksjonell effektivitet av letale metoder for å forhindre husdyrtap fra ulveangrep, særlig når man tar hensyn til romlige forhold. Analysen antyder at eventuelle potensielle gunstige effekter av letale inngrep lokalt ville bli «kompensert» av skadelige virkninger for nærliggende gårder i samme området. Hvis de små, lokale forbedringene ble ansett som biologisk, etisk eller økonomisk viktige for en gård, ville man også måtte innrømme de tilknyttede kostnadene til nærliggende gårder og den biologiske, etiske og økonomiske betydningen for disse gårdene. På grunnlag av det foreliggende beviset kunne studien derfor ikke konkludere med at skyting som forebyggende forvaltningstiltak hadde den ønskede effekten av å hindre fremtidige tap av husdyr. I stedet oppdaget studien en potensiell spill-over-effekt av de-predasjon fra en gård (der ulvene ble skutt) på nærliggende gårder.

Ikke-selektiv skyting av rovdyr har kun kortsiktig effekt og er ikke effektivt med hensikt å forhindre ytterligere angrep. Dette er på grunn av at det vandrer inn andre individer av den samme arten i området.

4.1. Antallet rovdyr i området er ikke avgjørende

---

¹⁷ Karlsson, J., & Johansson, Ö. (2010). Predictability of repeated carnivore attacks on livestock favours reactive use of mitigation measures. *Journal of Applied Ecology*, 47(1), 166-171.

¹⁸ Fernández-Gil, A., Naves, J., Ordiz, A., Quevedo, M., Revilla, E., & Delibes, M. (2016). Conflict misleads large carnivore management and conservation: brown bears and wolves in Spain. *PLoS ONE*, 11(3), e0151541, s.10.

¹⁹ Santiago-Avila, F. J., Cornman, A. M., & Treves, A. (2018). Killing wolves to prevent predation on livestock may protect one farm but harm neighbors. *PLoS ONE*, 13(1), e0189729

Det er bevis fra flere forskningsstudier at lokale forhold, ikke antallet av rovdyr, spiller en nøkkelrolle for å redusere omfanget av tap til rovdyr.²⁰ Forskning gjennomført i Slovakia konkluderte med at faktorer forbundet med økt risiko inkluderer landskapstrekk, avstand til skogsdeksel, redusert tilgjengelighet av ville byttedyr eller høye tettheter av rådyr i beitemarker, lamming/kalving i buskvegetasjon, mangel på menneskelig tilstedeværelse, vokterhund, og muligens feilaktig avhending av kadaver. Forskningen pekte også på at enkelte variabler kan være av midlertidig karakter – for eksempel at ulv angrep husdyr mer etter mildere vintre.²¹ Fernández-Gil et al. viser til flere forskningsrapporter som forbinder antall drepte beitedyr med økt fellingsrisiko for ulven.²² Dette henger sammen med at nedgang i forbruk av hvert kadaver (ulv bruker mindre tid på kadaver fordi husdyreiere og SNO besøker kadavrene)²³ som igjen, fører til at ulven er nødt til å angripe nye dyr.

Også forskning på andre, mindre rovdyrarter viser at biologiske prinsipper gjør at skyting ofte har liten effekt.²⁴ I stedet for kunstig fjerning av rovdyr gjennom felling, vil endring i miljøforhold slik at mindre byttedyr har flere valgmuligheter for flukt/gjemsel være mer effektivt. I ulvens tilfelle er også byttedyret (tamdyrene) manipulert av mennesker og «kunstig» tilgjengelig i naturen – men det fjerner ikke det biologiske prinsippet om at det er byttedyrenes muligheter til å beskytte seg/beskyttes som må endres, ikke rovdyrenes tilstedeværelse. Også i andre situasjoner der dyr (ikke bare rovdyr) tiltrekkes av menneskelig aktivitet og dette oppfattes som uønsket, ser man at fjerning av dyre-individ(er) har liten og kortsiktig effekt. Det som har effekt er å gjøre et annet miljø mer tiltrekkelig, samtidig som miljøet dyret tiltrekkes til gjøres vanskeligere tilgjengelig/mindre tiltrekkelig. I ulvens tilfelle betyr dette at beitedyrenes miljø må manipuleres for å oppfattes som mindre tiltrekkelig for ulven.

4.2. Beitepraksisens rolle

Resultatene fra den slovakiske undersøkelsen er bekreftet av den nylig publiserte studien om ulvepredasjon i Portugal. Denne forskningen konkluderte med at nivået av tapene er betydelig påvirket av beitepraksis.²⁵ Undersøkelsen kom til at predasjonen var spesielt høy på beitearealer hvor dyrene går fritt i utmarksbeite. Predasjonsproblemet med denne praksisen var imidlertid i stor grad konsentrert om de få besetningene som ble etterlatt ubeskyttet om natten, mens det semi-begrensede husdyrholdet led mye lavere tap på grunn av ulveangrep.²⁶

Undersøkelsen gjennomført i Portugal foreslår videre å fokusere på den bestemte beitepraksisen fremfor selve systemet, på grunn av den sterke økonomiske oppmuntringen for å opprettholde store besetninger. Slike rutiner kan omfatte gjerdning eller bruk av vokterhunder, spesielt om natten, og ikke å bringe ungdyr

²⁰ Rigg, R., Findo, S., Wechselberger, M., Gorman, M. L., Sillero-Zubiri, C., & Macdonald, D. W. (2011). Mitigating carnivore–livestock conflict in Europe: lessons from Slovakia. *Oryx*, 45(2), 272-280.

²¹ Mech et al., 1988. The Arctic Wolf: Living with the pack.

²² Fernández-Gil, A., Naves, J., Ordiz, A., Quevedo, M., Revilla, E., & Delibes, M. (2016). Conflict misleads large carnivore management and conservation: brown bears and wolves in Spain. *PLoS ONE*, 11(3), e0151541.

²³ Ibid.

²⁴ Culling pest animals can do more harm than good. The Conversation (2015). Tilgjengelig på nett:

<http://theconversation.com/culling-pest-animals-can-do-more-harm-than-good-40702>

²⁵ Pimenta, V., Barroso, I., Boitani, L., & Beja, P. (2017). Wolf predation on cattle in Portugal: Assessing the effects of husbandry systems. *Biological Conservation*, 207, 17-26.

²⁶ Denne undersøkelsen fant også at husdyrbesetningens størrelse var den viktigste variabelen knyttet til antall ulveangrep. Et stort antall storfe tiltrukket ulveaktivitet. Stort antall dyr i besetningen ble ofte spredt over store områder, noe som på lik linje økte treff med ulv og dermed sannsynligheten for predasjon.

ynge enn tre måneder til beite. Sistnevnte tiltak hadde en særlig sterk effekt på ulvepredasjon i den frittgående praksisen, knyttet til den høye sårbarheten hos unge dyr.

Studien i Portugal foreslår at det er viktig å utføre forskning for å forstå bøndernes motivasjoner til ikke å gjennomføre ytterligere forebyggende tiltak og for å finne ut hva de mest hensiktsmessige insentivene eller andre tiltak er, for å endre dagens praksis. Det er viktig å overvåke mulige bivirkninger av slike endringer i praksis, fordi tvungne endringer kan bli dårlig akseptert av bøndene og dermed øke konfliktnivået. Den portugisiske studien taler for en effektiv reduksjon av konflikt uten at den grunnleggende beitepraksisen i selv endres.

For norske forhold kan det være kompliserende at viljen til å forebygge skader i visse situasjoner er lavere enn viljen til å få bort ulven i seg selv. Fravær av ulv kan for noen miljøer være selve målet, og fravær av skader på beitedyr uten fravær av ulv, kan dermed bli sett på som mindre ønsket. NINAs nylig publiserte forskning om holdninger til rovdyr (2017)²⁷ antyder et slikt problem, da viljen til å bruke forebyggende tiltak eller justere seg til rovdyr i naturen er lav, nettopp fordi det primære målet er at rovdyr (ulv) ikke skal være i naturen. En slik holdning må i så fall avdekkes. Til tross for den nye statlige støtteordningen for kommuner med ulverevir, opprettet i juli 2017, er det 9 av 25 kommuner som kunne søke om støtte, som har unnlatt å søke eller også til og med nektet å motta penger fra ordningen.²⁸ Enkelte av kommunene som har søkt, har valgt ren kompensasjon for å «synliggjøre de store tapene i jaktinntekter» istedenfor forebygging og kunnskapsarbeid – noe NOAH for øvrig mener er feil bruk av midlene. Det må gjøres klart at motivasjonen for tiltak fra myndighetenes side og for konfliktredning, er at det er de potensielt negative effektene av ulv i kontakt med menneskelig aktivitet som skal fjernes. Det er ikke målet at ulven selv skal fjernes.

4.3. Fokus på bruk av midlertidige forebyggende tiltak på bestemte gårder/arealer

En annen studie har bekreftet at det er spesielle fordeler ved bruk av midlertidige forebyggende tiltak på bestemte gårder.²⁹ Ifølge denne studien er risikoen for predasjon på husdyr umiddelbart etter angrepet høyere på den berørte gården sammenlignet med andre gårder i området. Studien antyder at dette forklares av det faktum at rovdyr kommer tilbake til angrepsstedet for å spise på kadaveret.³⁰ Når husdyr fortsatt er i til stede og ubeskyttet på stedet til dette tidspunktet, vil det være en høyere sannsynlighet for ytterligere angrep. Det er mest kostnadseffektivt å iverksette forebyggende tiltak innen de neste fem ukene etter et angrep. Studien anbefaler en effektiv bruk av midlertidige forebyggende tiltak som skremmeapparater (apparater som utløser lys eller alarm for eksempel) eller flagglinjer («fladry»), å holde husdyr i fjøs, mindre beite med bedre gjerder, økt innsats for gjerding eller endring av beiteområdet for frittgående husdyr. Hovedkonklusjonen av studien er at det er mange faktorer som

²⁷ Krange, O., Skogen, K. og Helland, H. 2017. Nordmenns holdninger til store rovdyr - endringer fra 2010 til 2017. - NINA Rapport 1386. 28 s. <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/2451994>; Skogen, K., Krange, O., & Figari, H. (2013). Ulvekonflikter. *En sosiologisk studie*.

²⁸ <https://www.dagsavisen.no/innenriks/sier-nei-til-ulvemillioner-1.1079699>

²⁹ Karlsson, J., & Johansson, Ö. (2010). Predictability of repeated carnivore attacks on livestock favours reactive use of mitigation measures. *Journal of Applied Ecology*, 47(1), 166-171.

³⁰ Et gjentatt angrep skjedde i de neste 5 ukene i 63%, 60% og 50% av tilfeller av angrep på sauer med henholdsvis brunbjørn, ulv og gaupe. Karlsson & Johansson, s 168.

påvirker effektiviteten til forskjellige forebyggende tiltak, både felling og ikke-letale tiltak.^{31,32,33,34} Det vil si at utvalg av de mest passende tiltak vil avhenge sterkt av stedsspesifikke forhold.

NOAH vil kommentere bruk av flaggliner («fladry»). Dette er et tiltak som har vist seg effektivt i forebyggende arbeid i bl.a. USA³⁵, særlig for å unngå ytterligere skader ved en lokalisasjon. I Norge kan NOAH imidlertid ikke se at dette er forsøkt anvendt som forebygging i særlig grad – tvert imot bruker man det i jakt på ulv. NOAH ser det som et paradoks at et hinder som viser seg å være så sterkt at det effektivt hindrer ulven i å flykte fra livsfare, ikke brukes i avskrekking av ulv som forebyggende tiltak – selv om det benyttes til dette i andre land.

Som i Norge er beite i Slovakia vanligvis ikke gjerdet og beiteområdene er oppdelt med skog. Sikring av hele beiteområdet med rovdysikker gjerding er uakseptabelt for de fleste bønder i Slovakia, så vokterhunder har vært det beste alternativet for flokkbeskyttelse der ulv er til stede. Det fremgår at skader per rovdyr er lavere i Slovakia enn for eksempel i Norge hvor ulvebestanden er mindre i antall. Selv unge vokterhunder har vist å redusere predasjon og forhindre den såkalte *surplus killing* ved aktivt å avvise rovdyr, som rapportert i Romania.³⁶ *Surplus killing* påvirker særlig enkelte bønder og utgjør i disse tilfellene en stor andel av alle tap slik at forebygging kan ha betydelige fordeler.

Studien gjennomført i Spania anbefaler at betalinger til dyreeiere kan gjøres proaktivt for å tolerere tilstedeværelse av rovdyr.³⁷ Andre muligheter inkluderer subsidiert forsikringsdekning, levering av erstatningsdyr eller kompensasjon for tapt produksjon og ulempe.

5. Konfliktdemping nås ikke gjennom skyting, men gjennom å legge til rette for økt toleranse for rovdyr

Den foreslåtte forvaltningsplanen inneholder ingen tydelig tilnærming til konfliktdempende og forebyggende tiltak og hvordan de skal prioriteres. Nemnda henviser til «mye konflikt» og at «mange får hverdagen påvirket», og ser ut å legge skylden på rovdyr.

Etter ulveforliket fra 2016 er det en forpliktelse for regionale rovviltmyndigheter å utvide konfliktdempende tiltak på sikt, særlig innenfor ulvesonen. Etter forskrift om tilskudd til forebyggende tiltak mot rovviltskader og konfliktdempende tiltak skal slike tiltak «bidra til økt kunnskap om og forståelse for rovvilt og/eller rovviltforvaltning». Skyting er ikke en av disse tiltakene. Det er regionale myndigheters oppgave å sikre en balansert og kunnskapsbasert formidling av informasjon om ulv og å

---

³¹ Shivik, J.A., Treves, A. & Callahan, M. (2003a). Non-lethal techniques primary and secondary repellents for managing predation. *Conservation Biology*, **17**, 1531-1537.

³² Shivik, J.A. (2006). Tools for the edge: whats new for conserving carnivores? *Bioscience*, **56**, 253-259.

³³ Herfindal, I., Linnel, J.D.C., Moa, P.F., Odden, J., Austmo, L.B. & Andersen, R. (2005). Does recreational hunting of lynx reduce depredation losses of domestic sheep? *Journal of Wildlife Management*, **69**, 1034-1042.

³⁴ Treves, A- & Naughton-Treves, L. (2005). Evaluating lethal control in the management of human-wildlife conflict. *People and Wildlife. Conflict or coexistence* (eds R.Woodroffe, S. Thirgood & A.Rabinowitz), pp. 86-106. Cambridge University Press, Cambridge.

³⁵ Treves A, Krofel M, McManus J. Predator control should not be a shot in the dark. *Front Ecol Environ*. 2016; **14**(7):380±8.

³⁶ Mertens & Promberger (2001). Economic aspects of large carnivore-livestock conflicts in Romania.

³⁷ Fernández-Gil, A., Naves, J., Ordiz, A., Quevedo, M., Revilla, E., & Delibes, M. (2016). Conflict misleads large carnivore management and conservation: brown bears and wolves in Spain. *PLoS ONE*, **11**(3), e0151541., s 10.

iverksette tiltak slik at uenigheter i samfunnet rundt ulv og ulvebestandens størrelse ikke først og fremst løses gjennom skyting. Dette gjør seg gjeldende også for de andre store rovdirene.

I 2020 ble det publisert en evaluering av FKT-ordningen hvor en av konklusjonene var:³⁸
I dag fordeler forvaltningen midler etter søknad. Konsekvensen er at arbeidet med konfliktredning blir tilfeldig og lite systematisk. Å gi forvaltningen et aktivt ansvar for å iverksette mer målrettede konfliktrednende tiltak kan føre til bedre samordning og styring, men det krever at forvaltningen har kompetansen som skal til for å etter spørre tiltak som har effekt.

Felleskriteriene om bruk av FKT-tiltak kan utelukke at ubegrunnede preferanser fra enkelte interessegrupper dominerer beslutningsprosesser i norsk rovviltforvaltning. Det er ansvar og forpliktelse av regionale myndigheter å utvide konfliktrednende tiltak på sikt, særlig innenfor rovviltprioriterte soner (se på Recommendation No. 82 (2000) of the Standing Committee on urgent measures concerning the implementation of action plans for large carnivores in Europe, og Vedlegg til anbefalingen «Action Plan for the Conservation of the Wolves in Europe» som oppfordrer de norske myndighetene til følgende: under p 6.3 – *assess the attitudes of humans in wolf recovery areas*; under p 11.1 – *identify the need/desirability of an educational campaign at local or national level*; under p 11.2 – *design and implement an educational and information programme*; og under p 11.3 – *design and implement a press campaign*). NOAH kan ikke se at disse tiltakene er blitt vurdert på en systematisk måte.

Som forskningen har vist, har de negative holdningene i fleste tilfeller mer med oppfatningen av rovdirenes atferd enn med reelle forhold å gjøre. Dette betyr at man i første rekke må sette i gang tiltak som spredning av informasjon til folk og å skape en kunnskapsbasert kommunikasjon rundt de store rovdirene. For eksempel er det problematisk at media vinkler sine oppslag om angrep på sau på en måte som ikke bidrar til å øke toleransen for rovdire. Allmennheten får en oppfatning som bygger på myter om at ulven dreper for moro skyld («lystmorder»). Dette fungerer ikke mot konfliktredning. Dette hindrer også fruktbar diskusjon om hvordan man skal forebygge angrep på en måte som vil imøtekomme behovene til alle berørte. Med en tydelig retningslinje vil tilfeldige mediestemninger ikke i like stor grad kunne styre hvilke tiltak som blir iverksatt.

Hvis man er opptatt av reell konfliktredning må man først forstå hva de ulike dimensjonene er som påvirker interaksjoner mellom mennesker og store rovdire. For å dempe eventuelle konflikter (negative interaksjoner), må ikke-letale løsninger prioriteres. Konfliktredning bør først og fremst være målrettet mot å øke toleranse for og aksept til de store rovdirene og for å legge til rette for sameksistens – dette er kunnskap om hvordan man kan leve med de store rovdirene. Sameksistens er basert på holdninger om toleranse på den ene siden og vilje til og evne for tilpasninger på den andre siden. Dette innebærer at man finner kompromisser som gjør det mulig at mennesker og rovdire kan leve ved siden av hverandre.³⁹

NOAH mener at skyting av hele ulvefamilier innenfor ulvesonen og omtale av bestandsmålet som et maksimumstak på bestandene av store rovdire i seg selv er meget konfliktskapende. NOAH mener at myndighetene skaper en forventning hos grupper i allmennheten at rovdirene skal «forvaltes» etter de har oppnådd et konkret antall av individer. Dette i seg selv skaper konflikt og mistillit til myndigheter når

³⁸ Evaluering av tilskuddsordningen for kommuner med ulverevir i Hedmark, Akershus og Østfold, Menon Economics, 2020.

³⁹ Beatrice Frank (2015): Human–Wildlife Conflicts and the Need to Include Tolerance and Coexistence: An Introductory Comment, Society & Natural Resources, DOI: [10.1080/08941920.2015.1103388](https://doi.org/10.1080/08941920.2015.1103388).

den forventningen ikke oppfylles. Med en slik omtale skaper myndighetene en forventning i visse deler av befolkningen om at det skal skytes rovdyr når bestanden ligger over et visst antall, selv om det ikke finnes noen juridisk hjemmel for skyting. Samtidig usynliggjør man de deler av befolkningen som synes ulv og andre rovdyr er positivt eller nøytralt, og de deler som opplever ulvejakt som negativt. I lys av dette ville den første og mest effektive løsningen være å stoppe å skape en slik forventning av bestandsregulering. NOAH understreker at planen må legge opp til et bestandsnivå for hver art som garanterer den fastsatte målsetting som et *minimum*, ikke et maksimum.

Hvis myndighetene i rovviltforvaltningen kontinuerlig setter hovedfokuset på skyting av rovdyr istedenfor å finne andre løsninger, forskyver dette holdninger overfor dyr generelt i samfunnet. Vi mener at skiftet til andre ikke-letale løsninger i rovviltforvaltningen kan ha en bredere positiv holdningsskapende effekt i samfunnet. Dette kan oppfordre mennesker til å se på eventuelle konfliktsituasjoner med empati og forståelse for andre arter. Det bør være mer fokus på hvordan man skal leve side om side med rovdirene våre, fordi trykket på artenes habitater trolig vil øke, og for å unngå at ville dyr utsettes for ytterligere desimering. NOAH ser tendensen til å møte konfliktsituasjoner med letale løsninger som en generell negativ trend overfor ville dyr – også truede arter (f.eks. fugler). Denne trenden må motvirkes, og måten samfunnet løser konflikter med store rovdyr setter en standard. NOAH vil også bemerke at felling som hovedstrategi undergraver den viktige oppgaven alle lands myndigheter nå har for å øke respekten for ville dyr og sørge for at vill natur får mer, og ikke mindre, rom i fremtiden.

Når man sikter mot økt aksept og toleranse for de store rovdirene, har økning av forståelse for rovdirenes rolle i økosystemer, deres biologi og adferd gjennom kommunikasjon og undervisning sentral betydning. Det er dermed viktig at man først og fremst fokuserer på å legge til rette for sameksistens med ulv og andre rovdyr. Vi henviser her til forvaltningsplan for ulv i Finland hvor aksept for ulv er blitt definert som toleranse for at det finnes ulv i området selv om man ikke liker ulv.⁴⁰ Det er påpekt i planen at lisensfelling ikke nødvendigvis vil øke toleranse for ulv og kan i stedet forsterke sosiale normer som godtar dreping av dyr som en akseptabel måte å forholde seg til truede dyr på.

Den finske forvaltningsplanen er uttrykk for tilnærming som man ser også i andre land i Europa. Norge skiller seg ut som unntakstilfellet, uten noen politisk vilje til å finne løsninger hvor rovdirenes tilstedeværelse brukes til fordel av lokalsamfunnet gjennom utvikling av fototurisme og naturopplevelser som ikke baserer seg på dreping av dyr. Dette vil være enda mer aktuelt i lys av naturkrisen som vi står midt i. Sunne økosystemer kan kun sikres ved tilstedeværelse av nøkkelarter og beskyttelse av landarealer som disse artene bruker for sine habitater. Ulv og andre rovdyr er slike nøkkelarter, og må derfor beskyttes, og ikke skytes.

Studien om konflikter mellom rovdyr og husdyr i Slovakia anbefaler å sette opp et opplært spesial-team for å gjennomføre konfliktdepende tiltak, da dette vil forbedre deres effektivitet og de vil kunne motta tilbakemelding direkte fra lokalsamfunnet. Slike team benyttes også i USA – der de rykker ut og setter opp f.eks. flaggliner for å avskrekke rovdyr fra beiteområder hvor det har vært angrep.

NOAH ser at det er behov for en grundig og omfattende oversikt og prioritering av konfliktdepende tiltak i forvaltningsplanen.

⁴⁰ <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161866>

6. Andre interesser og konfliktlinjer

6.1 Psykososiale forhold rundt rovdyr

Aktivt engasjement på lokalt, regionalt og sentralt nivå for å øke forståelsen og aksept for ulv (og andre rovdyr) vil hjelpe med å håndtere problematikken rundt opplevelse av frykt og utrygghet blant deler av lokalsamfunnet.

NOAH mener at det ikke er noen grunnlag til å hevde at skyting av ulv vil bidra til å lindre den psykososiale «belastningen» som noen innbyggere vil kunne oppleve i områder med ulverevir, eller øke aksept for ulv. Opinionsundersøkelser utført de siste årene viser at flertallet i den norske befolkning ønsker levedyktige bestander av alle de fire store rovdyrartene. Dette gjelder også flertallet av de som lever i områder med rovdyr. En undersøkelse av Respons Analyse for NOAH høsten 2019 viser at et stort flertall av nordmenn sier seg enig i at «jakt på rødlistede dyr bør stanses»: 73 % er klart enige i dette, kun 6 % er imot. Hele 70 % av den norske befolkning er enig i at «Norge har en forpliktelse til å sørge for at ingen dyr i norsk natur er utrydningstruet». I en ny undersøkelse for NOAH utført av Respons Analyse i 2020 sier 45 % av nordmenn at de vil ha styrket vern av ulv. Bare 17 % vil ha svekket vern, og 27 % svarer at de vil ha uendret vern. Opinionsundersøkelser viser altså at folk flest ønsker å ha både ulv og andre store rovdyr i Norge. NOAH ber om at det understrekes i planen at flere undersøkelser viser at flertallet i Norge er positive til store rovdyr.

NOAH reagerer på at det gjennomgående brukes negativt ladede ord om rovdyr i forvaltningsplanen. Ord som rovviltbelastning, utfordring, og drept bidrar til å skape et negativt fokus på rovdyr som et «problem». Dette negative synet på rovdyr stemmer ikke overens med det flertallet i den norske befolkning mener. NOAH oppfordrer til å erstatte negativt ladede ord som omhandler rovdyr, med ord og uttrykk som bidrar til å øke toleransen og aksept for rovdyr i norsk natur.

Konklusjon

NOAH mener at den foreslåtte planen fortsatt har flere mangler og foreslår følgende:

- Det må inkluderes et konkret mål om at bjørn, jerv, ulv og gaupe skal komme ut av status som truede arter, og en beskrivelse av hvordan man vil oppnå dette målet. Rovviltnemnda bør i det minste anerkjenne de fire store rovdyrernes status som utrydningstruet på norsk rødliste.
- Det bør satses mer på tiltak som fremmer holdninger om økt aksept og toleranse for rovdyr i Norge.
- Det bør ikke tillates skyting av store rovdyr da dette er kontraproduktivt for beskyttelse av beitedyr, samt at det drastisk øker konfliktnivået. I stedet bør det være et mye større fokus på ikke-letale forebyggende tiltak i rovviltforvaltningen.
- Forslaget om å redusere den rovdyrprioriterte sonen (blå sonen) slik at mer av region 5 blir beiteprioritert er hensiktsløst og bør avvises. I stedet bør det opprettes større soner hvor ikke-letale forebyggende tiltak prioriteres mellom områder prioritert for rovdyr og områder prioritert for beitedyr, som er bedre i samsvar med rovdyrernes biologi og atferdsmønster.
- Ulvesonens areal bør minst fordobles som strakstiltak.

- En utvidet ulvesone med fokus på ikke-letale forebyggende tiltak er avgjørende for å avhjelpe mulige konflikter i randsonen av ulvesonen. Situasjoner med skader på beitedyr rett utenfor sonen brukes av visse interessegrupper som grunnlag til å felle ulv innenfor ulvesonen. Et slikt utfall vil verken beskytte ulv eller beitedyr, og bør unngås. Økt vekt på ikke-letale tiltak i større soner motvirker dette.
- Konfliktdemping bør være fokusert på å skape aksept og toleranse for de store rovdyrene (istedenfor å stadig skyte i hjel dyrene) – dette krever en kunnskapsbasert tilnærming, god forståelse for konflikten og hvilke tiltak som er mest effektive til å legge til rette for sameksistens.

Med vennlig hilsen

NOAH – for dyrs rettigheter
v/

Siri Martinsen
Leder og veterinær

Henriette Løkken Diesen
Biolog

Katrin Vels
Jurist